

Москалюк О. М.,
кандидат юридичних наук,
старший спеціаліст-криміналіст з особливих доручень управління
криміналістичного забезпечення
Головного слідчого управління Національної поліції України
(м. Київ, Україна)

Левицький А. О.,
кандидат юридичних наук,
начальник управління криміналістичного забезпечення
Головного слідчого управління Національної поліції України
(м. Київ, Україна)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України та тимчасове перебування українських територій під військовою окупацією суттєво вплинули на життя українського соціуму, функціонування Української держави, роботу правоохоронних органів. Значні масштаби воєнних злочинів, скоєних армією російської федерації в Україні, потребують нових підходів до організації слідчих (розшукових) дій, порядку фіксації та документування слідів зазначених злочинів, проведення наступних експертиз і досліджень.

Проблематику, пов'язану із особливостями криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів, розглядали у своїх працях О. Дуфенюк [1], Н. Татарин [2], Ю. Філіпов [3], А. Шарнін [4] В. Щевчук [5, 6], В. Шепітько [7], інші вчені-криміналісти, однак, багато її важливих аспектів ще залишаються невисвітленими. Крім того, не маємо підстав не погодитися із М. Цуцкірідзе у тому, що «відсутність стандартизованих методик збирання доказів, брак експертів із досвідом роботи в умовах бойових дій і недостатнє ресурсне забезпечення можуть ускладнювати ефективне доведення злочинів рф у національних і міжнародних судах» [8, с. 120].

Отже, зміст завдань, які в умовах збройної агресії росії проти України постають перед представниками криміналістичної науки та практики, полягає у тому, щоби, незважаючи на умови війни, розробляти та реалізувати нові, комплексні підходи до основних складових криміналістичного забезпечення та застосування криміналістичних засобів і технологій, здатних ефективно вирішували завдання розслідування воєнних злочинів.

Вивчення та узагальнення наявних у літературі підходів дозволяє під поняттям криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів розуміти цілісну систему методів, засобів, прийомів із основних напрямів криміналістики (техніки, тактики, методики), що мають діяльнісний, нормативний і організаційний аспекти вираження, базуються на

загальнотеоретичних засадах криміналістики, та спрямовані на виконання завдань розслідування та запобігання воєнним злочинам. Не заперечуючи можливості іншого трактування зазначеного поняття, висловимо думку, що структура криміналістичного забезпечення воєнних злочинів охоплює: а) техніко-, б) тактико- та в) методико- криміналістичне забезпечення. Як багатоаспектне та комплексне поняття, криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів проявляється в різних формах і на різних рівнях процесуальної діяльності.

Будучи структурним підрозділом Національної поліції України, працівники підрозділів криміналістичного забезпечення із початком повномасштабного вторгнення проводять огляди місця події за фактами воєнних злочинів на деокупованих та прифронтових територіях; виявляють, фіксують та вилучають слідову інформацію; проводять відповідні дослідження з тим, щоб їх результати могли слугувати доказовою базою у Міжнародному кримінальному суді для притягнення до відповідальності винних військових злочинців – військовослужбовців російської армії, російського військового-політичного керівництва, держави-агресорки у цілому.

Завдання збирання доказів воєнних злочинів, вчинених військовослужбовцями РФ в Україні, інтенсифікують співробітництво українських криміналістів із зарубіжними колегами, основними формами якого є: а) упровадження інноваційних практик виявлення, фіксування та вилучення слідової інформації; б) проведення спільних наукових досліджень, наукових форумів; в) здійснення спільного навчання спеціалістів; г) обмін криміналістичними методиками тощо.

Умови та специфіка проведення слідчих (розшукових) дій щодо виявлення, фіксації та вилучення слідової інформації у провадженнях, пов'язаних із розслідуванням воєнних злочинів, вимагають застосування спеціальних техніко-криміналістичних засобів, новітнього програмного забезпечення, відповідних знань і навичок.

Наразі основними напрямками криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій при документуванні воєнних злочинів є: використання безпілотних літальних апаратів і систем відеоспостереження та відеоконтролю за рухомими й нерухомими об'єктами; застосування приладів швидкісної ідентифікації осіб за ДНК «ANDE 6C»; використання для фіксації огляду місця події, територій та об'єктів 3D сканерів «Z+F Imager 5016».

Слідчі (розшукові) дії, пов'язані з пошуком, виявленням та фіксацією слідів та об'єктів воєнних злочинів, характеризуються певними особливостями, обумовленими як самим складом злочину, так і специфікою обстановки в районах проведення оглядів місця події. Зазначене потребує суттєвих коректив в організації слідчих дій, зокрема, тих, які проводяться на прифронтових і деокупованих територіях. До чинників, які в умовах збройного конфлікту ускладнюють проведення слідчих дій, слід віднести: а) неможливість / утруднення установлення підозрюваної особи та її затримання; б) складність процесів виявлення й отримання показань свідків; в) неможливість убезпечення

учасників розслідування; г) складність загальної обстановки в зоні проведення слідчих (розшукових) дій; г) неможливість забезпечення повноцінної логістики та комунікації; д) наявність значного часового проміжку між вчиненням злочину та його виявленням. Крім того, якщо йдеться про огляд місця події на місцях місця ракетних та інших обстрілів, ускладнюючими чинниками є значний масштаб руйнувань, велика площа об'єктів, реальний ризик нанесення повторних ворожих ударів по об'єкту під час роботи слідчо-оперативних груп.

Тому окремими напрямами роботи управління криміналістичного забезпечення ГСУ НПУ є подальше удосконалення процесуальних аспектів застосування техніко-криміналістичних засобів, а також підвищення кваліфікації спеціалістів.

Розслідування кожного виду воєнних злочинів має свою специфіку та потребує певної криміналістичної методики, тобто – системи наукових положень і розроблених на їхній основі рекомендацій щодо організації і здійснення розслідування та запобігання окремим видам кримінальних правопорушень. Проте, у цілому погоджуємося із Ю. Філіповим [3] та В. Шевчуком [4] у тому, що у вітчизняній криміналістичній науці розробляють ефективних криміналістичних методик розслідування воєнних злочинів поки що не приділяється належної уваги.

Розцінюючи зазначену проблему як першочергове завдання криміналістичної науки, акцентуємо на вимогах щодо зазначених методик, а саме: а) взяття до уваги криміналістичних характеристик воєнних злочинів; б) передбачення типових і нетипових слідчих ситуацій; в) наявність алгоритму дій слідчого та криміналіста в межах кожного етапу розслідування; г) врахування особливостей здійснення окремих слідчих (розшукових) дій, інших заходів і тактичних операцій. Також акцентуємо на важливості врахування в процесі формування криміналістичної методики розслідування воєнних злочинів особливостей розслідування, визначених фактичними воєнними діями.

Визначені та інші проблеми криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів потребують свого теоретичного переосмислення та практичного розв'язання. Перспективними напрямами їх вирішення вважаємо: а) удосконалення науково-теоретичних засад криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів; б) розробку нових криміналістичних методик; в) поглиблення співпраці із міжнародними інституціями та урядами держав-партнерів у сфері кримінального правосуддя, правоохоронної та експертної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. Вип. 4. С. 369—374. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-4/88 (дата звернення: 25.01. 2025).

2. Татарин Н. М. Особливості організації розслідування воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах*

воєнного стану: тези доп. Між-народної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків: ХНУВС, 2022. С. 40-44.

3. Філіпов Ю.Є. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: Зб. наукових праць. Київ, Нац. акад. внутр. справ. 2022. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/e36c3b54-f0f4-41ce-b760-1306df45d6d4> (дата звернення: 25.01. 2025).

4. Шарнін А. В. Проблеми документування та розслідування злочинів, учинених на територіях проведення активних бойових дій. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків : МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2022. С. 55–58. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7339681>.

5. Шевчук В. М. Перезавантаження криміналістики в умовах війни: проблеми, завдання, перспективи. *Проблематика документального оформлення, визначення шкоди та відшкодування збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок збройної агресії Російської Федерації*: тези наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 червня 2022 р.). - Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2022. С. 40-47.

6. Шевчук Віктор. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Випуск 3 (28).С. 11-27 URL: <https://khrife-journal.org/index.php/journal> (дата звернення 25.01. 2025)

7. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9-20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 (дата звернення: 25. 01. 2025).

8. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни: наук.-практ. посіб. / А.А. Вознюк, І.В. Жук, О.В. Таран, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. М .С. Цуцкірідзе, В. В. Чернея, А.А. Вознюка. Київ: Норма права, 2023. 322 с.